O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI

TOSHKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
Rektor ____________ Sh.Sirojiddinov
2023-yil "28" -avgust

Ro'yxatga olindi: № ____________
2023-yil ______-________

ESKI O'ZBEK TILI VA YOZUVI

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200 000 – San'at va gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi:	230 000 – Tillar
Ta'lim yo'nalishi:	60230300 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (O'zbek tili)

Toshkent-2023

Fan/modul kodi EO‘TY1105	Fan/modul turi majburiy	Ta’lim tili o‘zbek	Ishlab chiqilgan o‘quv yili 2023/2024

Semestr	Har bir semestrdagi modulning nomi	ECTS - Kreditlar	Haftalik dars soatlari	O‘quv mashg‘ulotlari (soat)					Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
				Jami:	ma’ruza	seminar	amaliy	laboratoriya		
1	Eski o‘zbek tili va yozuvi	5	4	60	10	-	50	-	90	150
	Jami:	**5**	**4**	**60**	**10**	**-**	**50**	**-**	**90**	**150**

2.

1. Fanning mazmuni

Fanni o‘qitishdan maqsad: Eski o‘zbek tili – eski o‘zbek tilining rivojlanish tarixi, taraqqiyot davrlari, eski o‘zbek tiliga xos bo‘lgan grammatik normalar, arab yozuviga asoslangan eski o‘zbek yozuvining tarixi, jadidlar tomonidan yozuvning isloh qilinishi, isloh qilinish sabablari, mazkur yozuvda bitilgan manbalarni bugungi kunda tutgan o‘rni hamda ularni amalga tatbiq etish ko‘nikmasini shakllantirish.

Fanning vazifasi – bakalavriatda eski o‘zbek tili haqida yetarli ilmiy ma’lumotlar berish, ilmiy axborotlar bilan ishlash ko‘nikmalarini va malakalarini shakllantirish, o‘qish, yozish, arab imlosidagi qo‘lyozma, toshbosma gazeta, jurnal va ilmiy asarlarni o‘qishga, ulardan o‘zlarining ilmiy faoliyatlari davomida zarur bo‘lgan axborotlarni olishga o‘rgatish, joriy imloga tabdil va tahlil qila olish ko‘nikmalarini shakllantirish.

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Fanning predmeti va vazifalari. Arab alifbosi asosidagi eski o‘zbek yozuvi va uning o‘ziga xosliklari

Eski o‘zbek tili va yozuvi faning predmeti, maqsadi, vazifalari tushuntiriladi. Arab alifbosi asosidagi eski o‘zbek yozuvini o‘rganish bo‘lajak pedagoglar faoliyatiga qanday ahamiyatga egaligi tushuntiriladi.

2-mavzu. Eski o‘zbek tili va yozuvining rivojlanish tarixi

Eski o‘zbek tili O‘rta Osiyo adabiy tilining bevosita davomidir. O‘rta Osiyo adabiy tilidagi asosiy xususiyatlar eski o‘zbek tilida davom etadi.

3-mavzu. Eski o‘zbek tili va hozirgi o‘zbek adabiy tili o‘rtasidagi farqli jihatlar

Eski o‘zbek tilidagi undoshlar tavsifiEski o‘zbek tili undoshlarini hozirgi o‘zbek tili undoshlari bilan solishtirish.

4-mavzu. Eski o‘zbek tilida lahja masalalari

Farg‘ona va Xorazmda yozilgan adabiy asarlar tili bilan yozma adabiy asarlar tili va ularda lahjalarning qo‘llanilishi

5-mavzu. Arab yozuvining O‘rta Osiyo xalqlari hayotiga kirib kelishi

Arab yozuvining kirib kelioshi va taraqqiyotida Islom dinining o‘rni. O‘rta Osiyodagi Sug‘d, Uyg‘ur, O‘rxun-Yenisey kabi yozuvlarining iste‘moldan chiqish sabablari

6-mavzu. Yozuvning o‘ziga xos xususiyatlari

Arab yozuviga asoslangan eski o‘zbek yozuvida bosh va kichik harflarning berilmasligi, unli tovushlarning yozuvda ifodalanmasligi, bo‘g‘n ko‘chrilishining yo‘qligi, bir so‘z bo‘linib ikki satrda yozilmasligi

7-mavzu. Eski o‘zbek yozuvining isloh qilinishi va uning sabablari

Arab alifbosida “z” tovushini ze, zol, zod va zo harflari, “s” tovushini se, sin va sod harflari, “t” tovushini esa te, to harflari ioda etib kelgan

8-mavzu. Isloh qilingan yozuvda unlilarning ifoda etilishi

Arab yozuvida eski o‘zbek tiliga oid unlilarni va ba’zi undoshlarni ifoda etilishi Masalan, vov harfi belgisiz bo‘lsa, “o‘” ni, hamzali bo‘lsa, “u” ni, uch nuqtali bo‘lsa, “v” undoshini aks etadi

9-mavzu. Isloh qilingan yozuvda nashr qilingan gazetalar

Jadidchilik harakati davomida ularning o‘z matbuoti shakllandi : „Taraqqiy“, „Xurshid“, „Shuhrat“, „Osiyo“, „Tujjor“, „Buxoroyi sharif“, „Turon“, «Samarqand » gazetalarining chop etilishi

10-mavzu. Isloh qilingan yozuvda nashr qilingan jurnallar

Jadidlar Samarqandda „Oyina“, Toshkentda , „Al-isloh“ jurnallarini nashr qilishdi. Shuningdek, “Kengash“, „Yurt“ jurnallaring chop etilishi

III. Amaliy mashg‘ulotlar bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

1. Atoiy “Devon” ini o‘qish
2. Yassaviy “Devoni hikmat” ini o‘qish
3. Navoiy “Muhokimat-ul lug‘atayn” asari
4. Boburning “Boburnoma” asari
5. Isloh qilingan yozuvda Toshkentda nashr qilingan Obidiyning “Taraqqiy” nomli gazetasi
6. Isloh qilingan yozuvda Toshkentda nashr qilingan muharrir Munavvarqorining “Xurshid” nomli gazetasi
7. Isloh qilingan yozuvda Toshkentda nashr qilingan muharrir Avloniyning “Shuhrat” nomli gazetasi
8. Isloh qilingan yozuvda Toshkentda nashr qilingan muharrir Bektemirovning “Osiyo” nomli gazetasi
9. Isloh qilingan yozuvda Toshkentda nashr qilingan muharrir Saidkarimboyning “Tujjor” nomli gazetasi
10. Isloh qilingan yozuvda Buxoroda nashr qilibgan muharrir Yusufzodaning “Buxoroyi sharif” nomli gazetasi
11. Isloh qilingan yozuvda Buxoroda nashr qilibgan muharrir G‘iyos Maxsum Husayniyning “Turon” nomli gazetasi
12. Isloh qilingan yozuvda Qo‘qonda nashr qilingan muharrir Obidjon Mahmudovning “Sadoyi Farg‘ona” nomli gazetasi
13. Isloh qilingan yozuvda Buxoroda nashr qilibgan muharrir Ubaydullaxo‘janing “Sadoyi Turkiston” nomli gazetasi
14. Isloh qilingan yozuvda Buxoroda nashr qilibgan muharrir Ubaydullaxo‘janing “Sadoyi Turkiston” nomli gazetasi
15. Isloh qilingan yozuvda Toshkentda nashr qilibgan muharrir Temirbek Xudoyorxonovning “Turk so‘zi” nomli gazetasi
16. Isloh qilingan yozuvda Qo‘qonda nashr qilibgan muharrir Bo‘lat Soliyevning “Sadoyi Turkiston” nomli gazetasi

IV. Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar

1. Eski o‘zbek tili va yozuvining hozirgi davr talablariga xox ahmiyati
2. Elbekning “Go‘zal yozg‘ichlar” asari
3. Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari

4. Bebudiyning mashhur asari “Padarkush”
5. Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari
6. Elbekning “Go‘zal yozg‘ichlar” asaridagi “O‘gut” va “O‘zbek qizi” matnlari
7. Qodiriyning “Kalvak maxsumning xotira daftaridan” hajviy asari
8. Elbekning “Go‘zal yozg‘ichlar” asaridagi “Turmush ko‘rinishlari” va “Hunarsiz kishi o‘limga yaqindir” matnlari
9. Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari
10. Fitratning “hurriyat” gazetasida bosilgan “Yurt qayg‘usi” nomli she’ri
11. Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari
12. Elbekning “Go‘zal yozg‘ichlar” asari
13. Sulaymon o‘g‘li Cho‘lponning “She’rlar to‘plami” asari
14. Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asaridagi “Atolat”, “Xasosat” matnlari
15. Elbekning “Go‘zal yozg‘ichlar” asaridagi “Oydin kechalarda” va “Yetar endi” matnlari

3. V. Ta’lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba:

– matnshunoslikda va tilshunoslikdagi matn tushunchasining farqi, arab yozuvi tarixi, matnshunoslikning dolzarb muammolari, tabdil, transkripsiya, transliteratsiya, mumtoz matnlarni tushunishda lug‘at ilmining o‘rni haqida ***tasavvurga ega bo‘lishi (bilim);***

– Nasta’liq xatidagi toshbosma va qo‘lyozma kitoblarni o‘qiy olish, XX asr boshi isloh qilingan alifboni o‘qib tushunish, nazmni nasriy bayon qilish, mumtoz matnni muxtasar va to‘la sharhlash, adabiy manbani tasniflash ***qila bilishi va ulardan foydalana olishi (ko‘nikma);***

– Eski o‘zbek yozuvini, qo‘lyozma kitobda unvonning ahamiyatini, mumtoz matnda ilmiy ko‘rsatkich imkoniyatini, qo‘lyozma turlarini, katologlardagi ilmiy tavsif tuzilishlari haqida **umumiy kompetensiyalarga** ***ega bo‘lishi kerak (malaka).***

4. VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari:

- ma’ruzalar;
- amaliy mashg‘ulotlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- taqdimotlarni qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa bo‘lib ishlash.

5. VII. Talabalarning kreditlarni olish tartibi

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi 824-sonli qarori bilan tasdiqlangan “OTMlarda o‘quv jarayoniga kredit-modul tizimini joriy etish tartibi to‘g‘risida Nizom”ning 15- va 30-

	bandlariga asosan **Eski o'zbek tili va yozuvi** fanidan **1-semestrda 150 soat** *o'quv yuklamasini o'zlashtirgan*, fan dasturi (sillabus)da belgilangan baholash tartibiga ko'ra *ijobiy baholanib kasbiy kompetensiyalarni yetarli darajada egallagan* talabaga **5 kredit beriladi.** Talaba belgilangan *ta'lim olish natijalariga erisha olmagan taqdirda* **kreditlar berilmaydi.** Talabalarning bilimini baholash O'zbekiton Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018-yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida"gi Nizom talablari asosida belgilanadi. **Talabalarning bilimini baholash mezonlari:** **5 (a'lo) baho** - talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda; **4 (yaxshi) baho** - talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda; **3 (qoniqarli) baho** - talaba olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda; **2 (qoniqarsiz) baho** - talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning mohiyatini tushunmaydi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda.
6.	**Asosiy adabiyotlar:** 1. Is'hoqov F. Eski o'zbek tili va yozuvi. Toshkent: 1995. 2. Azimov I., Tojiboyeva M., G'oziyev A. Eski o'zbek yozuvi. Toshkent: 2019 **Qo'shimcha adabiyotlar:** 3. Jumaniyozov R. Eski o'zbek yozuvi. –Toshkent: 1989. 4. Devonu lug'otit turk. Indeks-lug'at / G'.A.Abdurahmonov va S.M. Mutallibov tahriri ostida. – T., 1967. – 546 b. 5. Древнетюркский словарь. Редакторы В.М.Наделяев, Д.М.Наси-лов, Э.Р.Тенишев, А.М.Щербак. – Л.: Наука, 1969. – 676 с. 6. Rahmonov V. Mumtoz so`z sehri. – T.: O'zbekiston, 2015. □ 440 b. 7. Mahmud Koshg'ariy. Devonu lug'otit turk. T.I–III/ Tarjimon va nashrga tayyorlovchi S.Mutallibov – T.: Fan, 1960 – 1963. 8. Nazarova X.Zahiriddin Muhammad Bobur asarlari uchun qisqacha lug'at. – T.: Fan, 1972. – 190 b. 9. Rahmatullayev Sh. O'zbek tili lug'atining turkiy qatlami. – T.: Universitet, 2001. –352 b. 10. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining etimologik lug'ati. –T.: Universitet, 2003. – 600 b. 11. Umarov E.A. Eski o'zbek lug'atlari. – T., 1992. –36 b. 12. Shamsiyev P., Ibrohimov S. O'zbek klassik adabiyoti asarlari uchun qisqacha lug'at. – T.: Fan, 1953, – 452 b. 13. Shamsiyev P. Navoiy asarlari lug'ati. – T.: G'afur G'ulom nashriyoti,1972. 784 b. 14. Yusuf B. Navoiy tili lug'ati. 5 jildli. Birinchi jild. – T.: Sharq, 2018. –496 b. **Axborot manbalari:** 1. http://www.sorbonne-universite.fr. 2. http://www.uni-leipzig.de. 3. http://www.hu-berlin.de. 4. http://www.lang.ox.ac.uk. 5. http://www.u-tokyo.ac.jp. 6. http://www.bsu.edu.az. 7. http://www.msu.ru. 8. http://www.ivran.ru. 9. http://www.spbu.ru. 10. http://www.istanbul.edu.tr.
7.	Fan dasturi Universitet Kengashning 2023-yil ___-avgustdagi __-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	**Fan/modul uchun mas'ul:** A. Azizullah – "Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik" kafedrasi dots.v.b
9.	**Taqrizchilar:** H. Turdiyeva - ToshDO'TAU, Tarjima nazariyasi va amaliyot kafedrasi katta o'qituvchisi, PhD. Z.Shukurova - ToshDO'TAU, "Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik kafedrasi dotsenti. PhD